

**NOVO POGLAVLJE U ISTRAŽIVANJU FRAZELOGIJE:
LINGVOKULTUROLOGIJA
(Branka Barot, *Lingvokulturologija i zoonimska frazeologija*, Zagreb:
Hrvatska sveučilišna naklada, 2017.)**

Nagli razvoj frazeologije od 70-ih godina 20. stoljeća do danas rezultirao je bogatom produkcijom frazeoloških rječnika, znanstvenih radova i knjiga u Hrvatskoj. U posljednje se vrijeme u nas, uz klasični pristup koji je razvila Zagrebačka frazeološka škola, frazeološka istraživanja kreću u kognitivnolingvističkom smjeru, a s pojavom ove znanstvene monografije i u lingvokulturološkom smjeru. Upravo je knjiga Branke Barčot „Lingvokulturologija i zoonimska frazeologija“ inaugurirala u hrvatskom jezikoslovlju novu disciplinu – lingvokulturologiju.

Riječ je o opsežnom djelu na 397 stranica koje je podijeljeno u osam poglavlja, a sadrži i dva rječnika: „Trojezični rječnik asocijacija: divlje životinje“ i „Rječnik lingvokulturoloških pojmova“.

U prvome poglavlju pod nazivom „Konture i imanentne značajke frazeologije u okrilju jezikoslovlja“ autorica donosi jasan i detaljan pregled povijesnog razvoja frazeologije u Rusiji, Hrvatskoj i Njemačkoj. U potpoglavlju koje razrađuje temeljnu frazeološku jedinicu autorica razjašnjava neke nedoumice vezane uz terminološki pluralizam, i što je još važnije, odbacuje polileksikalnost kao jedan od najvažnijih formalnih kriterija frazema, pokazujući da ono ne vrijedi za njemački jezik u kojemu postoje i jednoleksemski frazemi. Prvo poglavlje završava pregledom različitih aspekata u proučavanju frazema, strukturog i semantičkog te kognitivnolingvističkog, psiholingvističkog, komunikativno-pragmatičkog i lingvokulturološkog. Upravo je potonji središte zanimanja ove knjige.

„Lingvokulturološki pogled na frazeologiju“ drugo je, i s teorijskog aspekta, najvažnije poglavlje. U hrvatskoj lingvistici dosad nije predstavljena ova mlada jezikoslovna disciplina koja se rađa 90-ih godina u Rusiji. Poglavlje donosi povijesni razvoj discipline, ključna imena i radove, teorijske postavke i definicije ključnih lingvokulturoloških pojmova te predstavlja metode lingvokulturoloških istraživanja frazema koje će autorica kasnije primijeniti u vlastitom istraživanju.

U trećem je poglavlju predstavljena temeljna građa koja je predmet istraživanja. Budući da je ono provedeno nad hrvatskim, ruskim i njemačkim frazemima s divljom životinjom kao sastavnicom, autorica nas prvo uvodi u kulturnu zoologiju i zoonimsku frazeologiju, referirajući se na

važna djela i autore koji su se u nas bavili ovom problematikom. Zanimljiva je činjenica da se autorica, kako bi precizno definirala kategoriju divljih životinja, konzultirala i sa stručnjacima iz područja veterine. Posebno je važno tumačenje pojmova antropomorfizam i zoomorfizam, važnih za razumijevanje odnosa čovjek-životinja.

Rezultati istraživanja predstavljeni su u tri opsežna poglavlja: „Asocijativno ispitivanje i strukturno-semantička analiza prikupljenoga korpusa“, „Lingvokulturološka analiza frazema“ i „Lingvokulturološki osvrt na jezičnu sliku svijeta (divlje životinje) Hrvata, Rusa i Nijemaca“.

Lingvokulturološki pristup, kako je naznačeno ranije u knjizi, analizira frazeme kao posebne jezične znakove s kulturnom konotacijom. Kako bi doprijela do kulturne semantike sadržane u divljim životinjama autorica je provela opsežno asocijativno ispitivanje za potrebe doktorskog rada 2014. godine, na temelju kojega je nastala i ova knjiga. U njemu je sudjelovalo ukupno 495 hrvatskih, 532 njemačka ispitanika, dok su za ruski jezik korišteni podaci iz Ruskog asocijativnog rječnika, ali uz kontrolno ispitivanje. Ovakvo je istraživanje u nas pionirsko i novo jer u hrvatskoj leksikografiji ne postoje asocijativni rječnici niti su provedena slična ispitivanja. Asocijativna se ispitivanja provode tako da se na riječ podražaj od ispitanika traži da navede prvu asocijaciju izazvanu tim podražajem. U ovom su ispitivanju korištena 32 podražaja, od čega je bilo 28 naziva za divlje životinje. Svaku divlju životinju autorica dalje analizira kao koncept, polazeći od definicije Lj. Popović (2008) da se koncept sastoji od individualnih i kolektivnih mentalnih reprezentacija i donosi informacije o određenom entitetu izvanjezične stvarnosti, u ovom slučaju – o divljim životinjama. Uz svaki koncept navodi etimologiju leksema divlje životinje, popis polja asocijacija, opis i simboliku te analizu frazeološkog i paremiološkoga korpusa. Najzanimljivija su svakako polja asocijacija, koja zapravo predstavljaju tematsko grupiranje odgovora tj. riječi reakcija na zadane riječi podražaje tj. divlje životinje. Na taj se način otkrivaju sličnosti i razlike u jezičnoj slici svijeta Hrvata, Rusa i Nijemaca i omogućuje izdvajanje dijelova koncepta koji su nacionalno-specifični.

Analiza koja slijedi u petom poglavlju uključuje dva eksperimenta u kojima su sudjelovali izvorni govornici hrvatskoga jezika. Cilj je ovih eksperimenata bio protumačiti tzv. značenjski model frazema, drugim riječima, uz njegovu se semantiku ispituje i kulturna konotacija. Nije potrebno naglašavati da je i ova metoda lingvokulturološka. Iako je u samoj anketi ispitivala pet frazema, analizirana su dva: *liti (roniti) krokodilske suze* i *medvjeda usluga*, dok su ostali bili kontrolni. Razlog tomu je, kako navodi autorica, pretpostavka da se u suvremenome hrvatskom jeziku proširilo značenje prvoga frazema, dok se drugi često upotrebljava u

netočnom značenju. Ova je pretpostavka u konačnici i potvrđena. Osim navedenoga, eksperiment je rezultirao i podacima o sveobuhvatnoj percepciji frazema, koji su interpretirani prema sljedećim vrstama informacija (prema metodologiji M. L. Košlove): denotativne, motivacijske, aluzivno-ilustrativne, ocjenjivačke i emocionalne. Ovaj je eksperiment pokazao, i dokazao, koliko su frazemi bogati informacijama o izvanjezičnoj zbilji, ali i da svaki govornik ima lingvokulturološku kompetenciju te da, kako navodi Barčot, prilikom percepcije frazema njegova jezična i kulturna svijest djeluju uzajamno i istodobno.

U šestom se poglavlju autorica vraća konceptima i njima pripadajućim poljima asocijacija iz četvrtog poglavlja i iznosi lingvokulturološki osvrt na jezičnu sliku svijeta Hrvata, Rusa i Nijemaca. Ovdje je naglasak upravo na nacionalno-kulturološkim specifičnostima spomenutih naroda, dobivenima na temelju onih odgovora ispitanika koja se vezuju uz precedentne tekstove i imena. To su, primjerice, asocijacije na različite basne, bajke, književna djela, pjesme, filmove, reklame i slično. Zasižno je bilo vrlo zahtjevno, a iz perspektive čitatelja se može učiniti gotovo i nemogućim, odgonetnuti širok raspon odgovora-asocijacija izvornih govornika. Zadivljujuća je količina kulturnih informacija koju autorica vješto tumači za svaki od 28 koncepata, polako i sigurno slažući kamenčiće u mozaik koji predstavlja jezičnu sliku svijeta triju naroda.

Prikupljeni zoonimski frazemi na zanimljiv i inovativan način prikazani su i u sljedećem poglavlju „Ideografska klasifikacija i trojezični ideografski rječnik: divlje životinje“. Autorica nam ovdje predstavlja principe sastavljanja ideografskog rječnika, čije je, zanimljivo, organizacijsko načelo u leksikografiji starije od abecednog. Za prezentaciju prikupljene građe autorica preuzima klasifikacijsku shemu T. V. Kozlove iz rječnika *Идеографический словарь русских фразеологизмов с названиями животных* iz 2001. godine. Frazeološki fond triju jezika, prikupljen metodom asocijativnog ispitivanja, u rječniku se tako dijeli u pojmovne klase, semantičke grupe i podgrupe. Tri su pojmovne klase: *čovjek*, *svemir* te *čovjek i svemir*. Podređene su im semantičke grupe: *svemir* se dijeli na *organski* i *neorganski svijet*, u klasi *čovjek* sadržane su tri semantičke grupe: *čovjek kao živo biće*, *čovjek kao razumno biće* i *čovjek kao društveno biće*, dok treća pojmovna klasa, *čovjek i svemir*, ima samo jednu semantičku grupu: *apstraktni pojmovi i kategorije*. Kao što se može i pretpostaviti, najveći je broj frazema unutar klase *čovjek*, i to *čovjek kao razumno biće* u podskupinama koje opisuju *osobnost*, *karakterne crte*. Ovaki nam podaci mnogo govore o antropocentričnosti u frazeologiji i zastupljenosti antropomorfizma unutar zoonimne frazeologije. Budući da

rječnik uključuje tri jezika podaci su vrlo vrijedni i za daljnja poredbena i kontrastivna jezična, ali i kulturološka, istraživanja.

Zaključak koji slijedi u osmom poglavlju donosi znanstveno, teorijski i metodološki čvrsto utemeljene rezultate istraživanja, prezentirane i u dijagramima.

Neumorni rad autorice rezultirao je s još dva rječnika: *Trojezični rječnik asocijacija* i *Rječnik lingvokulturoloških pojmova*. Prvi sadrži koncepte poticaje i odgovarajuće riječi reakcije s brojčanim pokazateljima koji uključuju ukupni broj reakcija, broj različitih odgovora, broj nultih reakcija i broj pojedinačnih reakcija. U drugom je rječniku autorica izdvojila definicije lingvokulturoloških pojmova, na temelju iscrpne literature, što je iznimno korisno u razumijevanju ove mlade discipline.

Na samom kraju knjige nalaze se prilozii: ankete korištene u istraživanjima i iscrpan popis literature na čak 13 stranica.

Bez ikakve namjere da autorici napravim *medvjedu uslugu* (u ispravnom značenju ovoga frazema, a ne u pogrešnom čiju je upotrebu potvrdila u svom eksperimentu) mogu zaključiti da je riječ o važnom djelu koje će ostaviti neizbrisiv trag u hrvatskoj znanosti.

Mnogo je razloga za to: (1) knjiga predstavlja hrvatskom jezikoslovlju nedovoljno poznatu disciplinu - lingvokulturologiju te vrlo podrobno, jasno i pregledno iznosi njezine teorijske postavke, terminologiju i metodologiju; (2) knjiga je utemeljena na opsežnom istraživanju u koji je uključen velik broj izvornih govornika, a i metode istraživanja u obliku verbalnih asocijacija također predstavljaju novitet; (3) knjiga pristupa proučavanju frazema s novog aspekta, lingvokulturološkog, koji omogućuje detektiranje i prezentaciju kulturne konotacije frazema; (4) knjiga donosi kulturne informacije relevantne za jezično-kulturne zajednice triju naroda, Hrvata, Rusa i Nijemaca; (5) knjiga ima i leksikografski značaj, sadrži trojezični ideografski rječnik i trojezični rječnik asocijacija, također nepoznate (ili nepostojeće) u hrvatskoj leksikografiji.

Ana Vasung